

FANATİZMİN VE NEFRETİN BİR YANSIMASI OLARAK FUTBOL FAN SAYFALARI¹

Erdem ÇILTAŞ²

Özet

Sosyal ağların geleneksel yaşam pratikleri üzerindeki rolünün gün geçtikçe çok daha belirleyici olmaya başladığı ortada olan bir gerçektir. Sosyal ağlar doğası gereği “bize benzeyen, bizim gibi düşünen” çok daha fazla insana, kolay yoldan ulaşmayı sağladığı gibi kendimizi çok daha rahat ifade edebilmemize olanak tanıyan korunaklı bir ortam da sağlamaktadır. Sosyal ağların insanlardaki dışa vurumu kolaylaştıran bu yapısı fanatizmin doğasına da uygun düşmektedir. Sosyal medyanın en aktif, en popüler uygulamaları arasında yer alan fan sayfaları spordan, sanata, siyasetten edebiyata hemen her alanda fanatiklerin kendini ifade etme olanağı bulduğu elverişli ortamlar olarak kendini göstermektedir. Bir aidiyet ruhuyla bir araya toplanan fanatiklerin nefret söylemleriyle zaman zaman hararetle tartışmalar içine girdiği gözlemlenen bir olgudur. Nefret söylemi yeni medyada geleneksel medya üzerinde olduğundan çok daha hızlı ve aktif bir süreçte yayılmaktadır. Yeni medya üzerinden yayılan nefret söylemi fan sayfalarında hayranlık ve aidiyet duygularıyla birleşmektedir. Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen uygulamalar ile insanlar mesaja anında geribildirimde bulunurken nefret söylemine ilişkin içerikler geliştirilebilir ve bu içeriklere katılım sağlayabilir hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Aidiyet, Sosyal Medya, Katılım, Hayranlık

FOOTBALL FAN PAGES AS A REFLECTION OF FANATISM AND HATE

Abstract

It is a fact that the role of social networks on traditional life practices is becoming increasingly decisive. Because of their nature, social networks allow us to reach more other people who are “like us and think like us” as well as providing a sheltered environment that allows us to express ourselves more easily. This structure of social networks facilitating the outward appearance in human beings also suits the nature of fanaticism. Fan pages, which are among the most active, most popular applications of social media, give the opportunity to fans to express themselves in all suitable environments from sports to arts, politics, and literature. It is an observable phenomenon that fanatics who come together occasionally get into heated debates along with hate speeches with the sense of belonging. Hate speeches are spreading much faster and more active in this new field of media than the traditional media. The hate speech spreading through the new media is combined with fans' feelings of affection and belonging. With the applications in social media, users can react instantly and at the same time they can build up contents about hate speech and the participation to its contents.

Key Words: Say Hate, Belonging, Social media, Participation, Admiration

GİRİŞ

Günümüzde medya değişime uğramaktadır. Geleneksel medya anlayışından yeni medyaya geçiş toplumsal ve bireysel değişimler oluşturmaktadır. Toplumların ve bireylerin algılarını değiştiren medya anlayışı yeni kavrayışlara neden olmaktadır. Yeni medyanın geleneksel medyaya göre kontrol edilebilirliğinin sınırlı olması, bu ortamda yayılan nefret söylemini engelleme ve kaynağını belirlemeyi de bir o kadar zor hale getirmektedir. Geleneksel medya üzerinden dolaşıma konulan nefret söylemi iktidar yapısı ile denetlenebilir bir boyut taşıyabilir. Nefret söyleminin kitle iletişim araçları üzerinden yayılmasına yönelik hukuki düzenlemeler bulunurken yeni medya üzerinden yayılan nefret söylemine ilişkin düzenlemelerin yetersizliği ve söylemin anonimleşmesi bu alandaki denetimin de yetersiz olmasına neden olmaktadır. Yeni medya içeriklerini besleyen sosyal medya platformları toplumsal ve

¹ Bu Çalışma Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezinden Üretilmiştir.

² Öğretim Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, erdemciltas@ohu.edu.tr

bireysel varoluşsal etkilerden farklı olarak bireylerin kendilerini sınırlamadan ifade etme özgürlüklerinin olduğu alanlar oluşturmaktadır. Ancak süreç içerisinde bakıldığında nefret söylemine yönelik ifade paylaşımları kişinin özgürlüğü kapsamında görülmektedir. Bu durum gündelik hayattan farklı olarak kişinin sanal bir ortam içerisinde yer almasının da sonucu olarak toplumsal ve bireysel saygıyı yitirmesine neden olmaktadır. Sosyal medya kanalları üzerinden paylaşım yapan kişi ve gruplar aidiyet ve birliktelik duyguları ile hareket ederek onaylanmış bir nefret söylemini oluşturmaktadır. Bu nefret söylemini geleneksel medya üzerinden dolaşıma konulması ve kabullenilmesi daha zorken yeni medya içerisinde kanıksanan bir nefret, söylem haline gelmektedir.

Bu nefret söylemi kişileri ve grupları birbirinden farklılaştıran bütün alanlara yönelik oluşabilir. Nefret söylemi küçük gruplara karşı olabileceği çok daha büyük gruplara yönelik de bir nefret söylemi oluşabilir. Nefret söyleminin yeni medya ortamında çok daha hızlı yayılması ve kabullenilmesi söylemin paylaşıldığı grubun büyüklüğü ve aidiyet içermesine bağlı olarak değişebilir. Söylemin gücünü oluşturan sosyal medya ortamında nefretin paylaşılmış olduğu geniş kitlelerdir. Sosyal medya ortamında büyük grupların da birbirlerine karşı olan nefretleri aidiyet duyguları ile birleşerek karşılıklı nefret söylemini körükler hale gelmiştir. Gündelik hayat pratiklerinden farklı olarak sosyal medya ortamında nefretin taşınması birleştirici bir unsur oluşturduğu için kabullenilmenin ön şartlarından biri de nefreti paylaşıyor olmaktan geçmektedir. Sosyal medya üzerinden paylaşım da bulunan fan sayfaları da hayranlık duygularının dışında karşı tarafa yönelik nefretin paylaşıldığı ve kabullenildiği alanları oluşturmaktadır. Fan sayfaları nefretin ifade edilmesi ve nefret suçunun oluşturulmasına yönelik olarak birleştirilmiş bir güç olarak kullanılmaktadır. Nefret söylemi fan sayfaları üzerinden doğrudan yayılabilirken takipçilerin yorumları ve beğenileriyle de ortaya çıkmaktadır. Nefret söyleminin oluşması için tekil olarak fan sayfasının yayında veya paylaşımında bulunmasına gerek yoktur. Takipçiler nefret söylemine konu olmaya içeriklere katılım sağlayarak karşılıklı olarak nefreti ve söylemin gücünü artırarak nefret söyleminin yayılmasını hızlandırmaktadır. Fan sayfalarının özellikle editöryal bir sisteme sahip olmaması ve katılımcıların seçilebilir belirgin bir özelliğinin olmaması da aktarılan mesajların niteliksel olarak geliştirilmesi ve denetlenmesini güçleştirmektedir. Nefret söylemine konu olan içeriklerin niceliksel boyutu da sistematik bir takip mekanizmasının oluşturulmasını zorunlu kılarken içeriklerin ve sayfa ortamlarının kolay oluşturulabilir olması nefrete dair paylaşımlara doğrudan yönelimi artırmaktadır.

Takım sporlarına yönelik oluşturulan aidiyet duyguları taraftarların karşılıklı olarak kendi alanlarını belirlemelerine etki etmektedir. Takım sporlarında taraftarlık aidiyeti ile oluşturulmuş olan gruplaşmalar rakip takımın aidiyet duygusuna paralel olarak nefret duygularını artırmaktadır. Takım sporlarının aidiyet içeren bu yapısı sporun endüstrileşmesine de katkıda bulunmaktadır. Endüstrileşen spor beraberinde maddi yapısıyla çok daha karmaşık bir düşünce yapısı oluşturmaktadır. Aidiyete bağlı olarak oluşturulan ekonomik temelli spor sadece başarıya değil aynı zamanda bu başarısızlığı yüklemleyici bir dile de ihtiyaç duymaktadır. Genel anlamda sporda özel olarak futbolda ortaya çıkan bu yüklemleyici anlayış, nefret söyleminin her durumda ortaya çıkmasına imkân tanımaktadır. Sosyal medya ortamının da karmaşık yapısı da nefrete konu olacak alanları genişletmektedir. Spor ve futbol fiziksel bir aktiviteye ihtiyaç duyarken sosyal medya ortamı, bir tezat oluşturarak, spor kültüründen yoksunlaştırılmış bireylerin nefretini aktardığı alanlar oluşturmuştur.

Fan sayfaları taraftarların birlikte hareket etme grup olma alışkanlıklarını ve motivasyonlarını artırmaktadır. Geleneksel medyada yer alan spor programları yine taraftarlık ve fanatizmi artırmaktadır. Futbol karşılaşmalarının doksan dakika olduğu günümüzde değerlendirmeler ve yorumlar için herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Sosyal medyada oluşturulan fan sayfaları da spor programlarında olduğu gibi karşılaşmaların süresi dışında taraftarların fanatizmini ve beraberinde rakibe karşı olan nefretini artırmaktadır. Mobilite özeliği bulunan iletişim araçlarının sayısının artması ve taraftar gruplarının sürekli bir iletişim halinde olmaları nefret söyleminin de her yerde bulunulmasını sağlamaktadır. Bu durum doğal bir iletişim sürecinden farklı olarak taşınabilen ve aktarılan nefreti oluşturmaktadır.

1. NERFET SÖYLEMİ

Nefret söylemi kavramı içerisinde birçok anlam barındıran geniş bir tanımlamaya sahiptir. Türk Dil Kurumuna göre nefret: Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan nefret söylemiyle ilgili Avrupa Konseyi tarafından yaptırılan araştırmalara göreyse “İrkçı nefreti, yabancı düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır”(Weber,2011:3). Bu açıdan nefret ve nefret söylemi kavramları birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu ayrışmanın temeli de söylem kavramının ifadesinin genişliğiyle ilgilidir. Söylem ortak bir bilinç yansıtan tek bir metin ürünü olmayan birden fazla metin kümesinden oluşur (Ruhi, 2009:14). Nefret söylemi bu anlamıyla bir kişi ya da grubu hedef alabilir ancak nefretin gücünü oluşturan nefretin oluşturulduğu veya paylaşıldığı grubun niceliğidir. Tarlach McGonagle nefret söylemini şu şekilde tanımlar: “Nefret söylemi geniş bir spektruma yayılan olumsuz bir söylemdir. Bu söylem esnek, çünkü nefretten yola çıkarak nefreti teşvik etmeye varabilen, suiistimale, aşağılamaya, hakarete, yermeye dayanan kelimeler ve sıfatlardan oluşan öte yandan da aşırı önyargılardan bağımsız olmayan bir söylemdir” (Aktaran: Algan ve Şensever, 2010:16). Nefret söyleminin ana unsuru olan söylemse meta bir eylem ve ideoloji aracıdır. Söylem toplumun iktidar ve gerçeklik algısına dayalı sosyal hayatı etkilemektedir (Aygül, 2013:16). Sosyal hayat içerisinde yer alan birey dünyayı doğrudan anlamak yerine toplumda hâkim olan söyleme göre anlar. Bu süreç içerisinde topluma hâkim olan düşünce bireylere yansıtılır (Zeyrek, 2009: 27). Michel Foucault ise bu süreci iktidar odaklı görmektedir. Foucault’un iktidarının günlük hayata yayılmış olması gibi söylemleri de parçalıdır ve parçalanmış hayatın içine sızmış iktidar gibi söylem de hayatın içinde bir evrim doğrultusunda oluşmaktadır (Yılmaz, 2013: 28). Foucault söylemin her bireyin içinde yaşamış olduğu dönem, güç ve bilgi durumlarına göre farklı olabileceğini belirtmiştir. Ancak dışlama ve kapatma söylemi ile modern çağda gerçek söylemin açığa çıkarılmasının da zorluğuna işaret eder (Rigel vd. 2005: 77). Bu açıdan Foucault insanların bu süreç içerisinde kendilik maskelerini kullandıklarını söylemektedir (Aygül, 2013:16). Söylemi iktidarın varlık sebebi olarak görür ve söylem olmadan iktidarın çarkı olarak gördüğü bilginin üretilmeyeceğini ve dolaşımının gerçekleştirilemeyeceğini belirtir (Rigel vd., 2005:106). Bu anlamda söylem öznenin içinde yer aldığı toplumda her türlü düşünsel veya düşünsel temelli olmayan dünya görüşünü ve fikrini meşrulaştırma çabasıdır. Yılmaz’a göre: “Bu çabanın ardında kimi zaman bir bireysel varlık mücadelesi, kimi zaman bir kimlik mücadelesi, kimi zaman bir sınıf mücadelesi, kimi zaman ise dinsel bir mücadele olabilir. Bu mücadelenin sınırlarını, hayatın farklılığı, renkleri, yaşamın bize sunduğu tüm olasılıklar belirler”(Yılmaz, 2013: 27).

Söyleme ilişkin farklı bir görüşe sahip bir diğer kişiye Van Dijk’tir. Söylemi 2000 yıl öncesine dayandırmıştır. Söylemin kökenini dilbilime kadar götüren Van Dijk de iktidar ve söylem arasında bir ilişkinin bulunduğunu kabul eder (Kocaman, 2009: 1). İdeolojilerin nasıl oluşturulduğundan çok onun kaynağı olan söylemin topluma nasıl yayıldığını incelemenin daha önemli olduğunu belirtmiştir. Grup yapısının oluşumunda ve grupta oluşan ideolojilerin yayılmasında en önemli unsuru söylem olarak belirler. Bireylerin ideolojik gelişmelerinin oluşumunda diğer aktörlerinin veya benzer görüşlere sahip farklı kişilerin görüşlerinin ulaşılabilir olması etkili olur. Van Dijk söylemin bağlamdan kopuk düşünülmemesi gerektiğini, bir metnin tam olarak ne söylediğini bağlamı çerçevesinde değerlendirilerek anlamlandırılabilceğini belirtir (Aygül, 2013: 18). Bu bağlam kimin söylediği, ne tür bir niyetle söylediği, ne durumda kime söylediğine ilişkin bir kapsam içerir (İnceoğlu, 2012: 23). Bu bağlam içerisinde görüşünü dile getiren kişiler bu düşüncelerini bir takım süreçler sonunda açıklamış olurlar. Bu süreçle ilgili Van Dijk söylem analizi yöntemini geliştirmiştir. Söylemin düşünsel temellerini ortaya koymaya çalışan Van Dijk söylemin yorumlanmasında aktarılan her düşüncenin her sözcüğün makro yapısını ortaya çıkarılması için tek tek incelenmesi gerektiğini belirterek bu alana yönelik yeni bir metod olarak söylem analizini ortaya çıkarır. İnsan düşüncelerin oluşturulmasında mevcut alt yapının incelenmesi gerektiğini belirtirken bu yönüyle de söylemin yapısalcılığa dayanan bir tarafının da olduğu söylenebilir (Güllüoğlu, 2012: 242).

Özetle söylem; güç, iktidar, ideoloji ve bilgi ekseninde oluşan her türlü oluşumda etkin bir rol almaktadır. Söylem toplumsal ilişkilerinin oluşturulması ve aidiyet duygusunun oluşturulmasında etkilidir. Söylemin içerdiği bu eksen nefret söyleminin de kapsamının anlaşılmasında etkili olmaktadır.

Nefret söylemi de bu güç ve ideoloji sürecinde bir grubun diğer bir grubun varlığına karşı tahammülsüzlüğünü ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu tahammülsüzlüğün nedenleri şöyle sınırlandırılabilir:

- ✓ Bireysel ve toplumsal alanda oluşmuş önyargılar.
- ✓ Irkçılık ve yabancı korkusu.
- ✓ Toplumun bir kesimine karşı ötekileştirme ve düşmanlık.
- ✓ Cinsel ayrımcılık ve taraf tutma.(Yılmaz, 2013:31)

Bu kapsam etrafında oluşturulan nefret söylemi beraberinde nefret suçlarının da oluşmasına neden olur. Yılmaz'a göre nefret söyleminden nefret suçuna geçişte nefret söylemine etki eden ön koşullar nefret suçunu da beslemektedir. Nitekim Yılmaz nefret suçunu şu şekilde formüllendirmiştir: *Suç+Önyargı/ Nefret = Nefret Suçu* (Yılmaz, 2013: 31).

Bu açıdan nefret söyleminin tam olarak anlaşılabilmesi için nefret suçu ile olan ilişkisinin ortaya konulması gerekmektedir. İnceoğlu ve Sözeri'ne göre“ Nefret söylemi, nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumudur. Hedef alınan gruplara “ *Toplumda size yer yok“ mesajı yinelenerek verilir; grup üyeleri pasifleştirilir/ sessizleştirilir. Bu durum kaçınılmaz olarak demokratik düzeni yıpratır; zira insanın en temel hakkı olan, yaşama ve katılım hakkı, ihlal edilmiş olur.*“ (İnceoğlu, 2012: 24). Nefret söyleminin nefret suçuna giden süreçte nefretin kaynağı olarak önyargı ifade edilmektedir. Önyargı kavramıysa yeterli gerçek bir ölçüte dayandırılmadan başkaları hakkında olumsuz düşünceler beslemek olarak tanımlanabilir. Bu tür önyargı ve suçlamalardan beslenen nefret söylemine ötekine yönelik herhangi bir suç veya şiddet ögesinin gerçek nedenleriyle anlaşılması engeller. Bu düşünce beraberinde ötekine karşıtlık, ayrımcılık, fiziksel saldırı ve onu yok etme anlamında suça dönüşebilir. Nefret söylemi suça neden olan unsurlar bağlamında değerlendirilse de hukuki açıdan ötekine yönelik suça yani nefret suçuna dönüşmedikçe herhangi bir yaptırıma tabi değildir. Nefret suçuysa en genel anlamıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “ *Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur.*“ (Aktaran Algan ve Şensever, 2010: 6). Nefret suçuyla ilgili yapılan bu tanımlamalar aynı zamanda nefret söyleminin teşvik edici ve özendirici söylemleri sonucunda oluşmaktadır. Bu tür söylemlere dayalı nefret zamanla nefret suçlarının da meşrulaştırmaktadır.

1.1.Sosyal Medyada Nefret Söylemi

Nefret söylemleri sosyal medya veya yaygın kullanımıyla yeni medya araçlarına bağlı olarak gelişen ve sosyal ağ ortamlarında farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bugün milyonlarca kişi tarafından kullanılan Facebook, Instagram Twitter, Youtube, haber portalları ve dijital oyun platformları gibi sosyal içerikli etkileşime olanak veren bütün bu ağlar sosyal medyayı oluşturur ve bütün bu ortamlar nefret söylemini kendi dilleriyle ifade ederler. Örneğin çevrimiçi haber sitelerinde ve sosyal paylaşım ağlarında üretilen nefret söylemi gündemle ilişki içinde olabilir ancak video paylaşım ağlarında üretilen nefret söylemi gündemle ilişki içinde olabileceği gibi dolaşıma sokulduğu ortamın etkisiyle gündemden bağımsız bir içeriğe de sahip olabilir (Binark ve Bayraktutan;) Sosyal medyanın etkin kullanımında yer alan yeni medya Binark tarafından şöyle tanımlanmaktadır: ” *Günümüzde gündelik yaşamın her alanında giderek daha yaygın kullanım pratikleri bulan, gündelik yaşam alışkanlıklarını farkında olmasak da köklü bir şekilde dönüştüren, toplumsal yaşamın bir takım gerekleri nedeniyle kullanım yoğunluğu giderek artan, bedeninin bir uzantısı/parçası haline dönüşen bilgisayar, İnternet, cep*

telefonları, oyun konsolları, İpod veya avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm bu dijital teknolojiler yeni medya olarak adlandırılabilir.”(yenimedya.wordpress.com).

Nefret söyleminin sosyal medya üzerinde belirgin hale gelmesini sağlayan en önemli özellikse etkileşimdir. Özellikle çevrimiçi ortamlarda yapılan paylaşımlar nefret söyleminin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Paylaşılan içerik sosyal medya ortamında yeniden üretim sürecine geçmektedir. Belirli bir sayfaya üye olmak ya da yorumda bulunmak aynı zamanda o konu hakkında duyulan nefreti yansıtmaktadır. Sosyal medyanın oluşturmuş olduğu simülasyon kişilerin sosyal hayatında bulunmadığı etkileşimi sanal ortamda göstermesine neden olmaktadır. Tanıdık tanımadık herkesle iletişimi mümkün hale getiren sosyal medya üzerinde bu etkileşimin sonucu olarak yeni toplumsal refleks oluşmaktadır. İletişim ağı içerisinde bulunan kişiler benzer özelliklere sahip insanlarla ortak tavır içerisine girerken kendilerine benzemeyen kişilere de nefret söyleminde bulunmaktadır. Sosyal medya etkileşimi ilerleme çerçevesinde hâkim olunan görüşün ilerletilmesine dayandırılır. Örneğin Twiter’da trendtopic adı verilen en çok benimsenen ve üzerine konuşulan konu daha popüler hale gelir ve o görüşün etrafında toplanan insanları bir araya getirerek fark oluşturur.

Sosyal medyanın yeni iletişim araçlarını etkileşime dayalı olarak şekillendirmesinin sonucu olarak mesaj medya aracını yeniden şekillendirir. Eğer mesaj, nefret içeren bir ifade taşıyorsa medyada nefretin yayılım aracı haline gelebilir. Yeni iletişim teknolojilerinin kişisel kontrolü mümkün hale getiren bu özelliği medyanın kullanımlar doğrultusunda şekillenmesine derinlemesine etkide bulunmaktadır. “ Japonya’da iletişim araçlarının kullanımının gelişimini inceleyen Youichi Ito, farklılaşmış, uzmanlık bilgisine odaklanan yeni iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak kitle toplumunun parçalanmış bir topluma dönüştüğü, izleyici kesimin ideolojiler, değerler, zevkler ve hayat tarzları bakımından giderek parçalandığı sonucuna varmıştır (Castells, 2013: 455). Doğru bir etkileşimin gerçekleşmemesi sonucu toplum iletişim araçlarını farklı bir şekilde dönüştürür ve kişiler arasında bu tür bir farklılaşma olabilir. Bu durum kişinin çevresiyle olan ilişkisine de medyadan bakmasına neden olur ki bu da yeni bir simülasyonun oluşmasına etkide bulunur. Bu simülasyon içerisinde yer alan bireyde hayata bakışını ve değerlerini kullanmış olduğu medya aracına göre şekillendirir.

Sosyal medyada mesajların yayılmasında kitlelerin en küçük ortak haz ve değerlerini de bulmak etkilidir. İlintinin sağlanabilmesi için yansıtılmış şiddet öğelerine ihtiyaç duyulabilir. Bu şiddet öğeleri insanın en alt düzey içgüdülerine seslendiğinden dolayı popülerdir. Bu şiddet öğeleri popüler düzeyde ilintinin sağlanmasında kullanılabilir. Sosyal medya üzerinde paylaşılan ve estetize edilen şiddet öğeleri kitlesiyle daha çabuk ve daha hızlı bir şekilde buluşarak nefretin yayılmasına etkide bulunabilir. Bu durumda şiddet öğesi popüler olarak yayılırken aynı zamanda, şiddeti anlaşılır hale getirir (Fiske, 2012 : 165). Şiddet sosyal medyada doğrudan kullanımıyla yer aldığı gibi çoğu zamansa dil oyunları ile yer alarak daha çok dikkat çeker. Bu tarz kullanımdaki amaç çoğu zaman toplumsal egemenlik altına alınmaya direnişi anlatan metinler olduğu için popülerdir. Şiddet içeren metinler sosyal medyada, şiddet uygulanan kişiye karşı nefretin ilerlemesine neden olmaktadır. Ancak şiddet içeren öğeler kişileri sosyal medya mesajlarını takip etmeye yönlendirirken o alana olan ilgiyi de daha çok artırmaktadır. Bunun sonucunda hitap etmesi çok daha net olan sosyal medya kullanıcıları belirlenebilmektedir. Özellikle taraf olma, bir tarafı seçmek, onu desteklemek ve onu destekleyen insanlarla aynı görüşü sağlamak açısından sosyal medyada şiddet, kullanıcıların takip oranını artıran önemli bir kavramdır.

1.1.1. Fanatizm ve Futbol Fan Sayfaları

Fanatizm kavram olarak incelendiğinde bağınazlık derecesinde bağlı olmayı ifade eder. Fanatizmi en genel anlamıyla şu şekilde tanımlayabiliriz: “*Sahip olunan veya peşinden koşulan değişik amaçlı görüşlere, fikir veya ideolojilere aşırı şekilde bağlılıktan doğan tavizsiz ve katı bir davranış şekli ve bundan doğan bir akımdır. Bu akım siyasetten spora kadar görülebilmekte ve bir takım tepkici davranışları da kapsamaktadır. Modern sanayi toplumlarının insanı yalnızlaştırıcı, insani değerleri törpüleyici ve insanın sosyal niteliğini zayıflatıcı tesirlere karşı tepki yolu ile rahatlamayı sağlayıcı bir yoldur.*” (Ayan, 2006: 200). Fanatizmin şiddet dönüşen aşırı halineyse holiganizm adı verilmektedir. Holiganizm ve fanatizm sporda var olan koşullarda kendisinden olmayana karşı oluşturulan nefretin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İngilizce kökenli fan kavramıysa Türkçede taraftarlık anlamına

gelmektedir. Yaygın kullanımıyla fan, taraftarlığı belirtmek amacıyla sporseverler tarafından sıkça kullanılmasının yanında diğer grupları anlatırken bu kavram hayran sayfaları olarak da kullanılmaktadır (cambridge.org). Taraftar kavramının anlamı incelendiğinde birlikte aynı aidiyet duygularına bağlı kolektif etkinlikler içerisinde olan gruplar ifade edilir. Bu bağlamda fan kavramı aynı zamanda birlikteliği ve ortak bilinci ifade eder. Aidiyet kavramının belirtmiş olduğu ilişkin olma durumunun bir sonucu olarak aynı aidiyet duygusuna sahip olan insanlar, bir gruba mensup olma hissini taşırlar ve ait olma ve kimlik oluşturma sürecinde birbirine eklenmiş bir yapı oluşturmak amaç edinilir. Aidiyet bu anlamıyla birbiriyle bütünleşmiş ya da ayrılmış bir yapı oluşturmanın yanında bir gruba dâhil olup ortak bir bilinç oluşturmaya yönelik değer paylaşımını gerekli kılar. Bireyin sosyal çevresiyle ilişkisinin bir sonucu olan bu paylaşım durumu aynı zamanda topluma da bireyin etkisinin bir sonucu olarak ait olma duygusunu oluşturur. Bireyin aidiyeti doğumundan ölümüne kadar geçen süreçte gerçekleşir. Bireyin içerisinde yaşadığı toplumun değer ve yargıları ile şekillenen aidiyet, sosyal eylemlerin toplum tarafından kabul edilmesini ya da reddedilmesini öngörür. Bu aidiyet sosyal eylemlerin kabul edilebilirliği oranında anlamlı hale gelir. Bu süreç bireyin gerçekle olan ilişkisinde kendi iç tutarlığını sağlamasında öncü faktördür. Birey toplum tarafından kabul edilen değerleri, inançları, düşünce sistemini taşıırken mensup olduğu örgüt ya da grubun istekleriyle denge kurmak zorundadır. Birey çoğu zaman toplumun beklentileri ile kendi grup aidiyeti arasında seçim yaparken kendi mensubiyetine göre örgütsel veya grupsal davranış normları gerçekleştirir. Ait olma duygusunu gerçekleştirmeyi amaç edinirken saplantı boyutunda davranışlarda bulunabilir. Sosyal medya ortamında aidiyet duygusu ile bu gibi durumların yaşanması daha açık hale gelebilir. Fan sayfaları ile akıldışı söylemler de sosyal medya kullanıcıları ve mensup olunan grup tarafından ortak bir nefretin oluşmasına etkide bulunmaktadır (Alptekin, 2011: 20-23).

Aidiyetin bir sonucu olan grup işbirliği ve dayanışması üyelerinin örgütlenmesinde bağlılık duygusunu ön plana çıkarır. Grup üyelerinin tutum ve davranışlarında bir olma duygusu esas alınır. Grup nosyonu içerisinde bağlılık duygusu ile davranışlarda birbirine uyma gerçekleşir. Bu birliktelik grubun iyi ya da kötü davranışlarının toplumsal olarak normalleşmesini sağlar. Bu durumda kötü olarak nitelendirilebilecek durumlara grup içerisinde karşı çıkma dışlanma, karşı konulma nedeniyle engellenmiş olur. Bir normu kabul edememe grup içerisindeki birliktelik duygusuna zarar vereceği için üyelerden uyma davranışı beklenir. Grup dinamikleri dışında hareket edilerek grubun benimsemiş olduğu düşünce yapısının çiğnenmesi yine gruba it olma hissine zarar verir (Alptekin, 2011: 43).

Grup aidiyeti yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle günümüzde değişime uğramıştır. Yeni iletişim teknolojilerin ortaya çıkması ile meydan gelen mekân ve fiziksel koşullardan bağımsız olarak birbirleriyle iletişim halinde olan sanal cemaatler oluşmuştur. Grup aidiyeti ve nosyonunun daha büyük bir şekilde yer bulduğu sanal cemaat ortamında büyük bir benzerlik ve değerlerin yer almasına gerek kalmadan çok küçük ortak değerlerin yer alması grup aidiyeti oluşturmayı mümkün hale getirmiştir. Van Dijk sanal cemaati şöyle tanımlar: “*Herhangi bir zaman ve fiziksel ortamdan bağımsız, yaşam tarzları veya benzer birçok nedenden ötürü bir araya gelmeleri mümkün olmayan kullanıcıların internet ortamında etkileşim içine girdikleri sosyal örgütlenmelerdir*” (Haberli, 2012: 124). Van Dijk’in belirlemiş olduğu tanımlama dikkate alındığında sanal cemaat ortamında örgütlenmenin meydan gelmesi için herhangi bir şekilde büyük bir benzerliğin olmasının gerekmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle sosyal ağlar üzerinden örgütlenmenin bir sonucu olarak aidiyet kavramı da değişime uğramıştır. Ait olma ve bir gruba mensup olmanın gereklilikleri de sosyal ve etkileşimli ortamda geçerliliğini yitirmiştir. Sosyal bir gruba mensup olmak için inanç ve kültürel ortak bir değere sahip olmanın tek sebep olmadığı, grup aidiyeti için sadece yeni bir sanal kimlik taşımanın yeterli olduğu bir aidiyet yapısı oluşmuştur. Sanal cemaat kavramını aidiyet kapsamında tanımlayan bir diğer kişi Wellman ise sanal cemaati şu şekilde tanımlamıştır: “*e-mail, BBS, Haber grupları, IRC vb. internet uygulamaları aracılığıyla ortaya çıkan ve üyelerine arkadaşlık, bilgi paylaşımı ve aidiyet hissi sağlayan sosyal ağlar*” olarak tanımlamıştır (Aktaran, Haberli,2012:125). Wellman tarafından yapılan bu tanımlama Maslow’un ihtiyaçlar teorisinde belirtmiş olduğu üst düzey ihtiyaçlardan ait olma kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır. Fizyolojik ve güvenlik ihtiyacı karşılanan insan ait olma ve sevgi ihtiyacının karşılanmasını bekler. Sosyal medya ve ağ teknolojilerin gelişimiyle ait olma ve sevgi ihtiyacı sanal olarak karşılanabilir hale gelmiştir. Ancak aidiyet kavramının öngördüğü grup dinamikleri içerisinde

mensup olunan gruptan dışlanma korkusu sanal cemaatin uzantılarına göre değişebilir. Sanal cemaatler toplumda var olan gerçek bir topluluğun uzantısı olacağı gibi toplumda var olmayan tamamen sanal ortamda oluşturulmuş da olabilir. Bu nedenle bu sosyal oluşum içerisinde var olma duygusu ve dışlanma cemaatin gerçek hayatta var olabilme gücüne bağlı olarak değişir. Nitekim Bauman sanal ilişkilerin gelişimini şu şekilde tanımlar: “ *Gerçek ilişkilerin tersine sanal ilişkiye girmek ve bu ilişkiden çıkmak kolaydır.*” (Bauman,2012:12). Bauman’ın belirtmiş olduğu bu durum sanal cemaatleri sosyal ağlar üzerinde var olma durumlarıyla da ilişkilidir. Sanal cemaat içerisinde yer alan grupların o gruba ait olduğunu anlayabilmek için grup içerisindeki ilişkilerinde devamlılıkları kontrol edilmelidir. Bu devamlılık grup aidiyetin gerçek anlamda ne kadar paylaşıldığının ölçütünü verir. Ancak gerçek hayatta da var olabilen sanal cemaatler daha güçlü ve etkili olabilmek için sayıların önemini de belirtir. Örneğin Fenerbahçe kulübü tarafından yapılan “Hedef Bir Milyon Üye” kampanyası grup aidiyetinin sayı olarak önemine işaret etmektedir. Rakamlar grup aidiyetinin geniş kesimlerle paylaşıldığını anlatması nedeniyle cemaate güç katar. Bu nedenle sosyal ağlar üzerinden yapılan kampanyalar sanal olarak güç kazanan cemaatin gerçek hayatta da güç kazanmasını sağlayabilir.

Sanal cemaate üye olmak her zaman gerçek cemaate üye olmaktan daha kolaydır. Gerçek üye olmak için aranan şartlar sanal cemaat ortamında çok daha basit ve kolaydır. Ancak sanal olarak oluşturulan cemaat yapısı içerisinde sosyal kontrolü sağlamak çok daha zordur. Sanal ortamın özellikleri dikkate alındığında etkileşim içerisinde olan insanlar bir takım özellikler de benzer bir yapıya sahipken birçok özelliğe de farklılaşabilmektedirler. Çeşitli özelliklere sahip üyelerin bulunduğu bu ortamlarda kontrollün sağlanması özelliklerin sınıflandırılmamasından kolay değildir. Ancak gerçek cemaat ortamında üye özellikleri çok daha belirgin ve açık olduğu için kontrolü de daha kolaydır (Haberli, 2012: 128).

Sanal cemaat ortamında aidiyetin alt düzeylere indirgenmesinin bir sonucu olarak fan sayfaları en küçük ortak değere dayalı olarak oluşturulmuştur. Sanal cemaatlerin özellikle sosyal medya kullanıcıları tarafından sıkça tercih edilmesi bu alanda fan sayfalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. En küçük beğenin fan sayfasına dönüştürülmesi, minimal değerler etrafında toplanmış kişilerin fan sayfaları aracılığıyla paylaşımda bulunmalarını etkin hale getirmiştir. Sanal cemaat ortamının bir uzantısı olarak düşünebileceğimiz fan ya da hayran sayfaları yeni iletişim teknolojilerinin dilini taşır. McLuhan’ın belirtmiş olduğu ‘araç mesajdır’ sözünde olduğu gibi gerçek cemaat ortamında yer almayan iletişime ilişkin sembol ve göstergeler fan sayfalarında geniş kitlelerin ortak dili ve paydası olmuştur. Sosyal içerikli paylaşımlarıyla fan sayfaları gerçekte var olan değerleri beğenileri yeniden şekillendirip üye sayısını artırmayı amaç edinmiştir. Paylaşımlar gerçek ortamdan farklı olarak daha dikkat çekici hale getirilmiştir. Sosyal medya ortamının dil araçları dikkate alınarak her mesaj ögesi ortamın değerlerine uygun hale getirilerek paylaşılabilir bir forma dönüştürülmüştür. Fan sayfalarında yer alan mesajlar sadece söylemle ifade edilmez, o söyleme konu olan durum görsel kodlara çevrilerek fanlarla buluşur.

Fan sayfalarının varlığı, aidiyet duygusunun sosyal gruplar tarafından paylaşılabilir ve birlikteliğin bir uzantısı olarak oluşmasını sağlamıştır. Fan kavramı kullanım pratikleri içerisinde değerlendirildiğinde aşırı ve aşırıya yakın sevgi ve hayranlık duygusunu ifade eder. Fan sayfaları spor, sanat, siyaset gibi içeriklere sahiptir. Sosyal medyada Facebook üzerinden yoğun olarak tercih edilen fan sayfaları, takipçi ve hayran sayısını artırmak için paylaşımlarla şekillendirilmektedir. Fan sayfaları kişinin kendi tarafından açılabilirdiği gibi hayran olarak da tanımlayabileceğimiz fanları tarafından da açılabilir. Ancak fan sayfaları sosyal medya ortamında sadece hayranlık belirtmek için değil aynı zamanda kişi ya da gruba karşı duyulan nefreti paylaşmak için de kullanılır. Fan sayfalarından aktarılan nefret, paylaşıldığı kişileri birleştirici bir anlayış taşır.

Spor kulüplerinin fan sayfaları üzerindeki etkinlikleri incelendiğinde kulüplerin birçok dalda faaliyeti olmasına karşın fan sayfalarının futbolla ilgi paylaşımlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin Galatasaray kulübünün fan sayfası incelendiğinde diğer alanlara göre futbola ait paylaşımların daha fazla yer verilmiştir. Ayrıca aynı kulübün Facebook üzerinde voleybol ve basketbola ait ayrı fan sayfaları da bulunmaktadır. Ancak Spor alanındaki fan sayfalarında futbola ait olan sayfalar daha fazla ilgi görmektedir. Futbol diğer spor alanlarına göre endüstrileşme süreci tamamlamış ve kitlelerin

karnaval kültürüne etkide bulunmuştur. Futbol fanları karnaval etkisiyle kuralların ve içeriklerin dışında var olan yeni bir gerçek oluşturarak futbolun abartılması ile kendi mutluluğunu ve özgürlüğünü yaşar. Bu etki ile gerçek hayatta olan etkilerin dışında kitlelerin kendi egemenliğini yaşaması sağlanır. Bakhtin'e göre bu egemenliğin oluşumu üç temel biçimde gerçekleşir: "Törenselleştirme, Komik kompozisyonlar, edepsiz dil kullanımı." (Fiske,2012 : 104-105).Törenselleştirme gösteriler futbolun içerisinde yer alan ve karnaval hazzı oluşturan önemli kültürel değerlerdendir. Kulüplerin kendilerinin de organize ettiği bu etkinlikler aynı zamanda taraftarlarca da yine gerçekleşmektedir. Bu organizasyonlar taraftarların mutluluklarını ifade ederken diğer taraftan kitlelerin aidiyet duygusunu da artırmaktadır. Aidiyetin artmasının bir diğer yönü ise rakibe duyulan nefretin paylaşılmasıdır. Sportif fan sayfaları özellikle bu aşamada komik kompozisyonlara ve alay edici ifadelere yer vererek nefretin yayılmasını hızlandırır. Bu yayılma süreci içerisinde taraftar gruplarının iletişimi fan sayfaları üzerinden nefrete dönüştürülür.

SONUÇ

Futbol fanatikleri için nefret söylemiyle takım aidiyeti arasındaki ilişki; doğrusal bir ilişkidir. Aidiyet duygusu güçlü olan kişilerin nefret söylemini daha fazla benimsedikleri ve kullandıkları görülmektedir. Bu durum sosyal medyanın sağladığı olanaklardan faydalanıp kendini öne çıkartma ve etkili olma çabalarıyla birleşince nefret söylemi, daha da belirginleşmektedir. Geleneksel yaşam biçimlerine göre şekillenen toplumsal bağların gevşemesi, fiziksel coğrafya ile olan ilişkinin zayıflaması gibi etmenler birbiriyle temas etmeyen insanların oluşturduğu sanal topluluklarda yeni bir bilgi ve iletişim kültürünün gelişmesine yol açmaktadır. Sosyal medya üzerinden gelişen yeni topluluk biçimleri, üyelerin daha çok kişisel çıkar ve beklentileri öne aldığı sanal toplulukları oluşturmaktadır. Fan sayfaları üzerinden yayılan nefret söylemi içerikleriyse taraf olmanın etkilerini taşımaktadır. Bir grup veya örgüte aidiyet duygusuyla bağlanan kişiler o topluluk içerisinde nefret söyleminde bulunmayı meşru bir hak olarak görmektedir. Fan sayfası takipçilerin paylaşımları sosyal medya ortamının yeniden şekil verme ilkeleriyle birleşince kişi veya gruplara yönelik oluşturulan nefretin alay edici kompozisyonlarla desteklenmesi, nefret söyleminin anlaşılmasını daha zor hale getirmektedir. Fan sayfalarının genel anlamda yeni medya ortamının her konuyu alay edici bir kompozisyon içerisinde sunma isteği ve arzusu toplumsal ve bireysel anlamda kişilerin öz düzenini ve kontrol mekanizmasını bozmaktadır. Fan sayfaları üzerinden nefret söylemi yayılırken ait olunan ve nefret duyulan kişiler gruplandırılarak karşılaştırma içerisine girilmektedir. Aidiyet duygusu beslenen kişi ve grupların her türlü şiddet ve olumsuzluk içeren söylem ve hareketleri desteklenirken nefret duyulan olarak konumlanan rakip takım oyuncularını ve taraftarlarına yönelik olumsuzluk içeren paylaşımlar da kabul görmektedir. Futbolun sadece spor değil aynı zamanda şiddetin körükleyicisi olduğu bir anlayış paylaşımlara hâkim olmaktadır. Fanatik duyguların dışavurumu fan sayfaları aracılığıyla aktarılırken anonim kaynaklara yoğun olarak yer verilmektedir. Taraftar tepkilerinin oluşmasında ve nefret duyulan kişi veya gruba yönelik söylemlerin oluşmasının temel kaynağını da anonim hale gelmektedir. Belirsizlik içerisinde oluşan nefret hâkim olunamayan şiddet içeren fanatik ve holigan tavırların gelişmesine yönelik söylemleri oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alğan, T. C.- Şensever, F.L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları : 10 Yıl, 10 Örnek*. İstanbul: (www.sosyaldegisim.org).
- Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan, S. (2006). "ŞİDDET VE FANATİZM", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209
- Aygül, E. (2013). *Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk, İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*. (Çev.: Işık Ergüden). İstanbul: Versus Kitap
- Binark, M.- Bayraktutan, G. (2013). *Aydın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Castells, M. (2013).*Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1 Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev.: Ebru Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Fiske, J. (2012).*Popüler Kültürü Anlamak*. (Çev.: Süleyman İrvan). İstanbul: Parşömen Yayıncılık

Güllüoğlu, Ö. (2012). *İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Ütopya.

Haberli, M. (2012). “Yeni Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Sanal Cemaatler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 118-134.

İnceoğlu, Y.- Sözeri, C. (2012). “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terk et ya da...””, *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları*, (Der.) Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 23-38.

Kocaman, A.- Ruhi, Ş.- Zeyrek, D.- Doltaş, D.- Öner, B. Ö. – Doğan G.-(2009). *Söylem Üzerine*. Ankara ODTÜ Yayıncılık.

Rigel, N.- Batuş, G.-Yücedoğan, G.-Çoban, B.(2005). *Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*. İstanbul: Su Yayınevi

Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. (Çev. : Metin Çulhaoğlu). Avrupa Konseyi Yayınları

Yılmaz, S.H. (2013). *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya: Haberdan Söyleme Kısa Bir Yolculuk*. Konya: Literatürk Yayıncılık.